

ΤΑΞΗ: Γ΄ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ: ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ-ΕΠΙΠΕΔΟ Α

Ημερομηνία: Σάββατο 12 Ιανουαρίου 2019
Διάρκεια Εξέτασης: 3 ώρες

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ
ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

- 1.α. i) *οἷ γε ἄνθρωποι ἡγοῦνται παρασκευαστὸν εἶναι ἀρετῆν.*
ii) *ἀποδέδεικται σοι, ὦ Σώκράτες, ἱκανῶς, ὥς γέ μοι φαίνεται.*
iii) *ὁ δὲ μετὰ λόγου ἐπιχειρῶν κολάζειν οὐ τοῦ παρεληλυθότος ἔνεκα ἀδικήματος τιμωρεῖται – οὐ γὰρ ἂν τό γε πραχθὲν ἀγέννητον θείῃ – ἀλλὰ τοῦ μέλλοντος χάριν*
- 1.β. i) Λ
ii) Σ
iii) Λ
iv) Λ
2. Σύμφωνα με τον Πρωταγόρα οι ποινές επιβάλλονται από την πολιτεία, για να συνετίσουν τον δράστη και να διδάξουν στα άτομα την ενάρετη και αποδεκτή συμπεριφορά. Άρα η σκοπιμότητα της ποινής αποδεικνύει ότι η αρετή μπορεί να μεταδοθεί και να αποκτηθεί με τη διδασκαλία.
Το συγκεκριμένο επιχείρημα του σοφιστή θεωρείται **αυθαίρετο** και ως εκ τούτου **μη πειστικό** για τους ακόλουθους λόγους:
α) Ο Πρωταγόρας καταφεύγει στο γνωστό «σόφισμα λήψεως του ζητουμένου ή αιτουμένου» (petitio principii), δηλαδή την ίδια θέση που χρειάζεται απόδειξη την χρησιμοποιεί και ως αποδεικτικό στοιχείο. Ο σοφιστής αρχίζει από μια παραδοχή: οι άνθρωποι, επιβάλλοντας την τιμωρία ως μέσον σωφρονισμού και παραδειγματισμού, πιστεύουν ότι η αρετή μπορεί να διδαχτεί. Επομένως, θεωρεί εξαρχής δεδομένο αυτό που χρήζει αποδείξεως.

β) Ο σοφιστής αποδίδει στους συγχρόνους του (*οὐδείς γὰρ κολάζει*) την προσωπική του άποψη για τον σκοπό της επιβολής των ποινών. Η «έλλογη τιμωρία» μάλλον ανήκει στη σφαίρα της θεωρίας και της δεοντολογίας, χωρίς να ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα της εποχής. Οι Αθηναίοι τότε συνέδεαν περισσότερο την τιμωρία με την εκδίκηση και με την ικανοποίηση του ίδιου του παθόντος ή των συγγενών ενός θύματος. Η ποινική νομοθεσία των αρχαίων κοινωνιών απέβλεπε στην ικανοποίηση του αδικηθέντος και θεωρούσε τις ποινές ως μέσο καταστολής και εκδίκησης. Επίσης, είναι γνωστή η αρχαιοελληνική αντίληψη ότι η αλαζονική συμπεριφορά των ανθρώπων (*ὕβρις*) προκαλεί την οργή των θεών (*νέμεσις*) και την τιμωρία (*τίσις*), ώστε να αποκατασταθεί η ηθική τάξη. Ο Πρωταγόρας λοιπόν επικαλείται μάλλον ένα ιδανικό παρά αποδίδει μια ρεαλιστική κατάσταση της εποχής του στην Αθήνα. Το επιχείρημά του είναι έμμεσα δεοντολογικό και μπορεί να αποδοθεί περίπου ως εξής «η αρετή είναι διδακτή, εφόσον οι ποινές (πρέπει να) έχουν παιδευτικό/σωφρονιστικό χαρακτήρα». Και είναι λογικό ότι με τη σωφρονιστική σκοπιμότητα της ποινής και με το τι θα έπρεπε να κάνουν οι Αθηναίοι, όταν τιμωρούν, δεν θα μπορούσε να διαφωνήσει ο Σωκράτης.

3. - **παρομοίωση:** *ὅστις μὴ ὥσπερ θηρίον ἀλογίστως τιμωρεῖται*
- **λιτότητα:** *καὶ οὐχ ἥκιστα Ἀθηναῖοι οἱ σοὶ πολῖται / ὅστις μὴ ὥσπερ θηρίον ἀλογίστως τιμωρεῖται*
- **παρήχηση του τ:** *τούς ἀδικοῦντας πρὸς τούτῳ τὸν νοῦν ἔχων καὶ τούτου ἔνεκα*
- **αντίθεση:** *ὅστις μὴ ὥσπερ θηρίον ἀλογίστως τιμωρεῖται· ὁ δὲ μετὰ λόγου ἐπιχειρῶν κολάζειν*
- **υπερβατό:** *ὡς ἐξ ἐπιμελείας καὶ μαθήσεως κτητῆς οὔσης / ὁ δὲ μετὰ λόγου ἐπιχειρῶν*

4. α. Ὅπως οι πρώτοι φιλόσοφοι αναζητούσαν την πρώτη αρχή της δημιουργίας, ο Σωκράτης αναζήτησε την αρχή κάθε ηθικής έννοιας, που δεν επηρεάζεται από ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες ούτε από τη δυνατότητα αντίληψης του κάθε ανθρώπου. Αναζήτησε δηλαδή το απόλυτο απορρίπτοντας το σχετικό, την ουσία της ηθικής και όχι τα ηθικά φαινόμενα.

- β. i) Λ
ii) Λ
iii) Σ
iv) Λ
v) Σ

5. α. έννοησαι
ἀποδέχονται
δόξαν
οἴωνται
εἰκότως
σκυτοτόμου
5. β. - Ο ερχομός του στο σπίτι προκάλεσε πολλές συγκρούσεις ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας.
- Η άναρχη δόμηση πολλών μεγαλουπόλεων έχει φανερές επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον.
6. Στο πρωτότυπο απόσπασμα και στα μεταφρασμένα κείμενα παρουσιάζονται αφενός η άποψη του Πρωταγόρα για τον σκοπό επιβολής των ποινών και αφετέρου η παλαιότερη αντίληψη της τιμωρίας ως ανταπόδοσης σε άδικες πράξεις.
- Συγκεκριμένα, ο σοφιστής προσεγγίζει παιδαγωγικά τη σημασία και τη σκοπιμότητα που έχουν οι ποινές στη ζωή της πόλης και τονίζει ότι σκοπός της έλλογης επιβολής ποινών δεν είναι η εκδίκηση, δηλαδή η ανταπόδοση. Αυτό είναι παραλογισμός (*οὐδείς γὰρ κολάζει τοὺς ἀδικοῦντας πρὸς τούτῳ τὸν νοῦν ἔχων καὶ τούτου ἔνεκα, ὅτι ἠδίκησεν, ὅστις μὴ ὥσπερ θηρίον ἀλογίστως τιμωρεῖται*). Η ανταπόδοση και η αντεκδίκηση είναι χαρακτηριστικό των θηρίων και όχι του ανθρώπου. Η ποινή πρέπει να επιβάλλεται με νηφαλιότητα και σωφροσύνη και όχι με θηριώδη διάθεση.
- Επίσης, κατά τον Πρωταγόρα, η ποινή αποβλέπει στο μέλλον υπό την έννοια να μην επαναληφθούν αξιόποινες πράξεις (*«ὁ δὲ μετὰ λόγου ἐπιχειρῶν κολάζειν οὐ τοῦ παρεληλυθότος ἔνεκα ἀδικήματος τιμωρεῖται—οὐ γὰρ ἂν τό γε πραχθὲν ἀγέννητον θεῖη—ἀλλὰ τοῦ μέλλοντος χάριν»*, *«ἀποτροπῆς γοῦν ἔνεκα κολάζει»*). Η έλλογη τιμωρία δεν αποσκοπεί στη διόρθωση του παρελθόντος· ὅ,τι έγινε δεν είναι δυνατό να «ξεγίνει». Πεδίο δράσης της αποτελεί το μέλλον.
- Τέλος, η ποινή έχει ως στόχο τον σωφρονισμό του δράστη και τον παραδειγματισμό των υπολοίπων (*ἵνα μὴ αὐθις ἀδικήσῃ μήτε αὐτὸς οὗτος μήτε ἄλλος ὁ τοῦτον ἰδὼν κολασθέντα*). Η ποινή από τη μία πρέπει να συνετίσει τον δράστη ὥστε να μην επαναλάβει στο μέλλον το ίδιο αδίκημα και από την άλλη να παραδειγματίσει τους υπόλοιπους, οι οποίοι βλέποντας την ποινή που επιβάλλεται στον δράστη του αδικήματος θα αποτραπούν από έκνομες πράξεις στο μέλλον. Η ποινή δηλαδή έχει αποτρεπτικό και παιδαγωγικό χαρακτήρα. Αποσκοπεί στην ηθική βελτίωση του ατόμου.
- Η παιδαγωγική προσέγγιση της ποινής κατά τον Πρωταγόρα έρχεται σε αντίθεση με την παλαιότερη αντίληψη των αρχαίων Ελλήνων που θεωρούσαν την τιμωρία ως ανταπόδοση για την αδικία που έχει διαπράξει κάποιος. Χαρακτηριστικά είναι τα λόγια του Ορέστη στις *Χοηφόρους* του Αισχύλου με τα

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2019

Α΄ ΦΑΣΗ

Ε_3.Αλ3Α(α)

οποία δηλώνει ότι θα εκδικηθεί για το θάνατο του πατέρα του και θα σκοτώσει τους φονιάδες με τον ίδιο τρόπο («αν έτσι αφήσω τους φονιάδες του πατέρα κι αν μ' όποιο τρόπο σκότωσαν δεν τους σκοτώσω» / «όπως με δόλο τέτοιοι άντρα έχουν σκοτώσει, έτσι με δόλο να πιαστούν και στα όμοια βρόχια και κείνοι να χαθούν»). Ακόμη, στα λόγια του Χορού παρουσιάζεται η αρχή της ανταπόδοσης («τίσις» ή «lex talionis») ως μέσο απονομής δικαιοσύνης («Μα είναι νόμος, το αίμα που εχύθη στη γη νέον αίμα να θέλει»). Οι αρχαίοι Έλληνες πίστευαν ότι με τον τρόπο αυτό αποκαθίστανται η ηθική τάξη και η ισορροπία, που είχαν διασαλευτεί με τη διάπραξη μιας έκνομης ενέργειας. Η ανταπόδοση στο αδίκημα ήταν χρέος για να αποκατασταθεί η τιμή του αδικηθέντος. Μάλιστα, πίστευαν ότι η αλαζονεία (ὑβρις) προκαλεί την οργή (νέμεσιν) και την τιμωρία (τίσιν) των θεών, με στόχο την αποκατάσταση της ηθικής τάξης.

Συγκεφαλαιώνοντας, γίνεται αντιληπτό ότι το μοναδικό σημείο σύγκλισης ανάμεσα στις απόψεις που εκφράζει ο Πρωταγόρας και στην παλαιότερη αντίληψη της τιμωρίας είναι η ανάγκη να τιμωρηθούν όσοι αδίκησαν, αλλά διαφέρει ο σκοπός επιβολής της τιμωρίας. Ο μεν Πρωταγόρας τονίζει την παιδευτική σημασία της τιμωρίας, η δε παλαιότερη προσέγγιση δεν άφηνε περιθώρια για μελλοντική βελτίωση και αναμόρφωση του δράστη.

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

ΠΛΑΤΩΝΟΣ, ΘΕΑΙΤΗΤΟΣ, 170a-170d

- Γ.1.** Όλες, λοιπόν, οι ανθρώπινες κοινωνίες είναι γεμάτες από ανθρώπους που αναζητούν δασκάλους και ηγέτες και για τον εαυτό τους και για τα άλλα ζωντανά πλάσματα και για τις εργασίες τους και από άλλους πάλι που νομίζουν ότι είναι ικανοί να διδάσκουν και να κυβερνούν. Επομένως, σε όλα ανεξαιρέτως αυτά, τι άλλο πρέπει να πούμε (θα πούμε) παρά ότι οι ίδιοι οι άνθρωποι θεωρούν ότι υπάρχει μέσα τους σοφία αλλά και αμάθεια;
- Γ.2.** Ο Σωκράτης στο παρακάτω απόσπασμα από τον Θεαίτητο του Πλάτωνα θεωρεί ότι οι άνθρωποι νομίζουν ότι είναι σοφότεροι από άλλους σε ορισμένα θέματα, ενώ από την άλλη παραδέχονται την ανεπάρκειά τους σε κάποιους τομείς και πιστεύουν ότι χρειάζονται καθοδήγηση («αὐτὸν ἠγεῖσθαι τῶν ἄλλων σοφώτερον, τὰ δὲ ἄλλους ἑαυτοῦ»). Η αντίληψη αυτή του φιλοσόφου αποδεικνύεται σε διάφορες εκφάνσεις της ζωής στις ανθρώπινες κοινωνίες. Συγκεκριμένα στο κείμενο ο Σωκράτης αναφέρει ότι στους μεγάλους κινδύνους, σε εκστρατείες, σε πολέμους ή αρρώστιες οι άνθρωποι εναποθέτουν τις ελπίδες τους στους ηγέτες τους, προσβλέπουν σ' αυτούς γιατί πιστεύουν ότι αυτοί με τη σοφία τους και τις γνώσεις τους θα καταφέρουν να τους σώσουν («ἐν γε τοῖς μεγίστοις κινδύνοις, ὅταν ἐν στρατείαις ἢ νόσοις ἢ ἐν

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2019
Α' ΦΑΣΗ

E_3.Αλ3Α(α)

θαλάττη χειμάζονται, σωτήρας σφῶν προσδοκῶντας»). Αυτό συμβαίνει γιατί οι ηγέτες, οι άρχοντες ξεχωρίζουν από τους άλλους ανθρώπους στη σοφία, διαθέτουν γνώσεις και είναι πιο ικανοί να χειριστούν τις δύσκολες καταστάσεις («οὐκ ἄλλω τῶ διαφέροντας ἢ τῶ εἶδέναι»). Επίσης οι απλοί πολίτες είναι πεπεισμένοι για την ανωτερότητα των ηγετών τους και πρόθυμα επιζητούν τη βοήθειά τους σε αντίξοες συνθήκες («ὥσπερ πρὸς θεοὺς ἔχειν τοὺς ἐν ἐκάστοις ἄρχοντας»).

- Γ.3.α.** ανάγκης: (τῶν) **ἀναγκῶν**, ὁ λόγος: **οἱ λόγοι**, χρημάτων: (τοῦ) **χρήματος**, μέτρον: (τὰ) **μέτρα**, ἄνθρωπον: (τοὺς) **ἀνθρώπους**.
- Γ.3.β.** λέγομεν: **εἶπομεν**, ἔχειν: **σχεῖν**, διαφέροντας: **διενεγκόντας**.
- Γ.3.γ.** σκόπει: **σκοποῖς (-οίης)**, ἡγεῖται: **ἡγοῖτο**.
- Γ.4.α.** – (ἢ) **ἡγεῖσθαι**: ειδικό απαρέμφοτο ως β' ὀρος σύγκρισης (ἀπὸ το: *τί ἄλλο, α' ὀρος: τί*) και αντικείμενο του λεκτικού ρήματος **φήσομεν**. Το υποκείμενο του απαρεμφοτάου εἶναι: *τοὺς ἀνθρώπους* (φαινόμενο ετεροπροσωπίας).
– **εἶναι**: ειδικό απαρέμφοτο ως αντικείμενο του απαρεμφοτάου **ἡγεῖσθαι** (ἀπαρέμφοτο δοξαστικού ρήματος). Τα υποκείμενα του απαρεμφοτάου εἶναι: *σοφίαν καὶ ἀμαθίαν* (φαινόμενο ετεροπροσωπίας).
- Γ.4.β.** – «*Τί οὖν, ὦ Πρωταγόρα, χρῆσόμεθα τῶ λόγῳ;*» Η παραπάνω ερωτηματική πρόταση κρίσης, μερικής άγνοιας, εκφέρεται με οριστική μέλλοντα (**χρησόμεθα**) γιατί δηλώνει ερώτηση για το πραγματικό στο μέλλον, δηλαδή για αυτό που πράγματι πρέπει να γίνει.
– «*πότερον ἀληθῆ φῶμεν ἀεὶ τοὺς ἀνθρώπους δοξάζειν, ἢ τοτὲ μὲν ἀληθῆ, τοτὲ δὲ ψευδῆ;*»: Η παραπάνω ερωτηματική πρόταση επιθυμίας, ολικής άγνοιας και διμελής, εκφέρεται με απορηματική υποτακτική ενεστώτα (**φῶμεν**) γιατί δηλώνει απορία για αυτό που πρέπει να γίνει.
- Γ.4.γ.** «ὁ λέγων»: επιθετική μετοχή ως ονοματικός ομοιόπτωτος επιθετικός προσδιορισμός στη λέξη **ὁ λόγος**. Αναλύεται σε δευτερεύουσα ονοματική αναφορική πρόταση κρίσης, προσδιοριστική στη λέξη **ὁ λόγος**: «...ὁ λόγος ὃς λέγει πάντων χρημάτων μέτρον ἄνθρωπον.».

Για τις απαντήσεις χρησιμοποιήθηκαν τα σχολικά εγχειρίδια *Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής, Μιχ. Χ. Οικονόμου* και *Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής, Α.Β. Μουμτζάκης*.